

În ansamblu, aceasta relevă spiritul organizatoric și legătura constantă pe care a păstrat-o cu cadrele didactice cel care peste un deceniu a condus «Societatea Profesorilor Secundari de Științe Fizice din România».

Fondul «prof. univ. G. A. Dima» cuprinde și actele societății mai sus menționate, importante pentru cercetătorii care în viitor vor dori să cunoască și să valorifice învățămintele rezultate din activitatea laborioasă desfășurată de cadrele didactice din domeniul fizicii în perioada anilor 1933–1945.

În ansamblu, fondul documentar al prof. univ. G. A. Dima, prin materialele sale interesante și inedite, invită la investigații suplimentare, oferind totodată o imagine edificatoare despre munca entuziastă și competență desfășurată pe multiple planuri de unul dintre cadrele noastre didactice universitare de prestigiu.

SERGIU VAIDA

MEDALIONUL DOCUMENTAR IULIA HAȘDEU

În incinta Muzeului Arhivelor Statului, cu prilejul centenarului nașterii Iuliei Hașdeu – 14.XI.1869, a fost organizată o expoziție temporară, aducându-se, pe această cale, un pios omagiu acestei reprezentante a culturii românești.

Expoziția cu caracter documentar, organizată în locurile unde cu ani în urmă Iulia și-a petrecut anii fericirii ai copilăriei, a oferit vizitatorilor posibilitatea cunoașterii nemiloșite a bogatului material de arhivă*. Folosind originale și fotocopii, valorificând vastul material documentar care se păstrează în fondurile Arhivelor Statului din București, precum și materialele puse la dispoziție de colecționari particulari, expoziția a căutat să ilustreze publicului aspecte poate mai puțin tratate până în prezent de cei care i-au studiat viața și opera.

Personalitatea familiei Hașdeu, preocupările tatălui pentru formarea intelectuală a Iuliei, receptivitatea și pasiunea ei pentru lectură, aprecierile celor din jurul lor, au fost evidențiate prin vasta corespondență dintre tată și fiică și prin scrisorile către prietene și colegi de școală, din țară și străinătate. O a doua sursă de reliefare a personalității Iuliei Hașdeu a format-o expunerea manuscriselor realizate de-a lungul anilor, care fac cunoscute activitatea de desenatoare, pasiunea pentru folclorul românesc,

* Materialele documentare la care se face referirii în text se găsesc la Arhivele Statului, București, fondul B. P. Hașdeu și fondul manuscrise.

preocuparea de a populariza în occident valorile culturale ale poporului român, preocuparea de a cunoaște creația dramatică a scenelor pariziene, creația ei în domeniul dramaturgiei, poeziei, romanului, nuvelei și notelor de călătorie, cu revistele și volumele în care au fost publicate. În expoziție au fost, de asemenea, expuse cărți de vizită ale unor oameni care, la București sau la Paris, s-au interesat de destinul intelectual al moștenitorilor marelui om de cultură B. P. Hașdeu și studii mai mult sau mai puțin cuprinzătoare ale vieții și opere sale. Organizată într-un spațiu relativ restrâns, expoziția a oferit celor interesați posibilitatea de a face cunoștință direct, în cadrul intim, cu laboratorul de creație al neobositei Iuliei Hașdeu.

Întîlnim scrisori dintre cele mai variate, de la vîrsta foarte fragedă a copilăriei pînă la necruțătorul septembrie 1888, care a răpit-o dintre cei dragi. Emoționantă este o scrisoare redactată de micuța Iulia – la vîrsta de opt ani – prin care se adresa Iuliei Hașdeu – mama, cu ocazia zilei acesteia, felicitînd-o și urîndu-i ani mulți, plini de bucurii, asigurînd-o că se va strădui permanent să obțină rezultate din ce în ce mai valoroase la învățătură. Alte scrisori, adresate tatălui, din perioada de școală de la Paris, aduc prețioase informații cu privire la mediul spiritual și material al epocii, iar intervențiile tatălui, în momentele critice, respiră din fiecare rînd. Sînt scrisori ce dezvăluie un adînc sentiment al prieteniei față de kolegele de școală, din țară și din străinătate, deosebit de semnificativ fiind corespondența cu Florica Zaharescu. Schimbul de mesaje cu această prietenă a anilor copilăriei îi oferă Iuliei, la Paris, posibilitatea de a-și manifesta iar și iar dragostea de patrie. La terminarea examenului de bacalaureat, în 1886, într-o scrisoare în limba română, evocă anii copilăriei, locurile dragi, frumusețea și farmecul curții de la Mihai Vodă menționînd: «... am crezut că-ți voi face mai multă plăcere vorbindu-ți de departe limba noastră, dulcea noastră limbă românească. Vreau să-ți arăt astfel că cu toate că aici n-o vorbesc cu nimeni, totuși n-am uitat-o și totuși o iubesc».

Într-o altă scrisoare din 1887 septembrie 22/octombrie 4, redactată la București, se adresa unei kolege de studii din Franța, Gabriela, informînd-o cu lux de amănunte asupra vieții științifice din România – la care tatăl ei își aduce contribuția ca cercetător pasionat al documentelor istorice – impresiile pe care le-a avut cu ocazia vizitării nordului Moldovei, descriînd monumentele ieșene, dînd detalii despre orașul natal, despre locurile unde își petrece vacanța – la fosta mănăstire Mihai Vodă.

Expunerea unor compuneri literare, notele obținute la colegiul Sf. Sava sau la colegiul parizian Sévigné, notițele de clasă și multe desene care redau atmosfera școlii prin chipuri de profesori, de elevi răspunzînd la examene, portrete ale unor personaje întîlnite în bibliografia studiată, demitizează imaginea hieratică pe care urmașii și-au făurit-o despre ea, apropiindu-ne-o în spațiu și timp ca pe „Eleva Iulia.”

Un loc bine definit l-au ocupat, în cadrul expoziției, materialele care reflectă permanenta preocupare a Iuliei Hașdeu pentru a aduna, studia și valorifica folclorul, tezaurul spiritual al poporului român, «flori ale Carpaților», după cum îl numește ea. Într-unul din caiete se află, la loc de cinste, balada «Miorița», tradusă în limba franceză, alte poezii sînt transcrise în limba română; corespondența purtată cu folcloriștii ce culegeau în acele zile din satele României aceste nestemate, le însoțește.

Adresîndu-se unei tinere care i-a oferit prilejul să cunoască folclorul dobrogean, Iulia îi spune printre altele: «... să rog, dăra, domnișoară, de a-mi scrie cit de des amănunte asupra folcloristicii poporului român, căci nu numai îmi veți procura o mare plăcere dar în același timp îmi veți face un adevărat serviciu.» Această scrisoare, din 17 septembrie 1887, oferă, indirect, un alt aspect: vasta pregătire a Iuliei pentru redactarea lucrării de doctorat, a cărei temă trata tocmai filosofia poporului român.

Preocupată, în același timp, să pună în circuitul culturii universale tezaurul cultural al patriei, traduce versuri de Vasile Alecsandri, din ciclul «Lăcrămioarelor» prezentate cu prilejul organizării unor matinee, la care contribuția Iuliei este substanțială. O întîlnim aici participînd ca interpretă și autoare, folosind și pseudonimul «Armand Camille».

Iubitoare de teatru, frecventînd cu regularitate spectacolele teatrelor pariziene, a realizat în penită zeci și sute de portrete ale actorilor celebri ai epocii, interpreți ai unor roluri nemuritoare. Organizatorii expoziției au prezentat o suită de desene reprezentînd chipurile lui Sarah Bernhardt, Réal, Elise Petit ș. a., în diverse ipostaze, precum și compoziții care redau scene din spectacolele vizionate.

La loc de cinste se înscrie și propria-i creație dramatică. Manuscrisele pieselor «L'Ami de Traian», «Leona», «Eleva nouă», fragmentul unei lucrări dedicate personalității lui Decebal ca și planificarea producțiilor dramatice, a locurilor unde urmau să fie puse în scenă, sînt numai cîteva din evidentele preocupării ale Iuliei în domeniul dramaturgiei.

Cercetînd creația poetică, iubitorii de vers părădînd în atelierul de creație al Iuliei, îi urmăresc complexa muncă de elaborare – versuri care revin mereu în atenția poetei spre a fi reșlefuite cu obîșnuita-i migală înainte de a fi oferite viitorului editor. Ivide dintr-o necesitate intimă de exprimare a sentimentelor și impresiilor, versurile Iuliei alternează armonios cu diferite desene, portrete ale aceluia care-i rețin pe moment pana-i măiastră.

Spicuind, întîlnim versuri în care, prelînd și prelînd elemente folclorice, realizează compoziții proprii de o valoare necontestată; versuri dedicate colegiului Sévigné, prietenelor, colegilor sau marilor actori; versuri în care dragostea de patrie se împletește cu sentimentele de prietenie față de Franța.

Activitatea de romancieră este subliniată prin prezența manuscriselor lucrărilor: «Le grand Blaise» (cu desene ce completează portretele eroilor) și «Céléste», în care o prefață amintește vîrsta și originea autoarei.

Anii de muncă asiduă în Franța, drumurile spre Paris, locurile pe care le-a cunoscut în timpul vacanțelor de vară și a perioadei de tratament, i-au oferit posibilitatea de a cunoaște locuri și oameni diferiți pe care a căutat să-i înțeleagă. A lăsat în manuscris sute de pagini în care pana-i neobosită a așternut note de călătorie trăind puterea de cunoaștere și selectare a acestei tinere române. Notind impresii din Austria, Ungaria, Germania sau din Elveția, Olanda, se preocupă să cunoască poporul, modul de viață, obiceiurile. Atenția desenatoarei este reținută de oamenii străzilor, de țărani întâlniți în satele specifice zonelor de șes sau de munte. Cu prilejul acestor călătorii, achiziționează și cărți poștale cu reproduceri care redau frumusețea și bogăția portului popular din Țările de Jos sau canteanele Elveției.

Tipărirea operelor lui Iuliei Hașdeu a fost asigurată în primul rînd de tatăl ei. În «Revista Nouă» pe care o conducea B. P. Hașdeu, avînd colaboratori apropiați pe B. St. Delavrancea, Al. Vlahuță, Th. Speranția, este publicată poezia «România» și nuvela «Sanda», în limba română. În alte numere i-a fost tipărită, postum, creația lirică. Rețin atenția totodată cele trei volume de opere apărute în anii 1889-1890 prin grija și sub directa supraveghere a lui B. P. Hașdeu. Primele două, conținînd versuri, iar al treilea opera dramatică a Iuliei Hașdeu, constituie, pînă astăzi ediția de referință la îndemîna cercetătorului.

Un interes deosebit îl prezintă și materialele ce reflectă aprecierile contemporanilor și urmașilor. Astfel, într-un volum de corespondență a lui B. P. Hașdeu, se află o scrisoare a lui Grigore Pișculescu (Gala Galaction) din 25 octombrie 1889, prin care-i aduce la cunoștință că a realizat un al doilea articol despre Iulia; dorind să scrie o lucrare de mai mare întindere, pentru a-i prezenta viața și opera, autorul solicita informații în plus, în anexa scrisorii prezentînd cîrta articolului ce urma să fie publicat.

Iar unul din caietele de impresii, «Memoranda», de la cimitirul Bellu, stă măturie a omagiului pios din partea celor ce au înțeles-o și îndrăgit-o; alături, citeva din lucrările care au apărut de-a lungul anilor, evocîndu-i viața și opera literară, reamîntesc de stîmă și considerațiunea de care se bucură această genială copilă.

Totul se încadrează într-o suită de fotografii, ce prezintă pe Iulia în anumite momente ale vieții, părinții, prietenii și locul de veșnică odihnă.

Oferind vizitatorilor un mîncuș de materiale originale puternic evocatoare, expoziția, credem, s-a bucurat de succes.

VIRGILIU TEODORESCU

George Vasiliu și Constantin Șova

FAUNA VERTEBRATILOR ROMÂNIEI (Index)

Muzeul județean Bacău, Secția Științele Naturii, Studii și Comunicări (Partea a II-a),
Bacău, 1968

Deși cunoaștem stilul listelor publicate asupra Vertebratelor Țării noastre de-a lungul anilor de către G. D. Vasiliu am primit, totuși, cu interes, noua sa tipăritură, în speranța că ar prezenta, la zi, situația cunoștințelor noastre în acest domeniu. Aceasta, cu atât mai mult, cu cît Muzeul de Științele Naturii din Bacău, care a asigurat publicarea, avea la activul său un prim volum de studii și comunicări reușit. Dar, de la prima privire asupra copertei, citeva nepotriviri au reținut atenția multora dintre cei care au avut-o în față.

Mai întîi, de ce «Fauna Vertebratelor», căci, doar nu este vorba de o faună vertebrată (cum sună titlul, în traducere exactă, în limba noastră), ci de fauna de Vertebrate a României. Corect ar fi fost fie «Vertebratele României», cum se intitulase ediția de acum 30 de ani, fie «Fauna Vertebratorum României», dacă autorul nu voia să se repete. Zicem autorul, în înțelesul de autor principal și vom continua să ne exprimăm tot la singular, referindu-ne la G. D. Vasiliu, căruia îi revine în cea mai mare măsură întocmirea lucrării.

De la prima răsfoire chiar, fie ea numai fugitivă, se poate ușor constata, cum au făcut mai mulți dintre naturaliștii cunoscuți, vîrstnici și tineri, cu un sentiment de amărăciune, că broșura poartă pecetea grabei și a superficialității.

Chiar de la începutul introducerii, după numai două fraze banale, autorul se prezintă, cu emfază, în frunte, scoțîndu-se în relief, de 3 ori la rînd, mai înainte de a mai pomeni și pe alți cercetători, care sînt citați, apoi, în subsidariu, deoarece, în continuare, pe două pagini, face elogiu catalogului său și afirmă (p. 6), în concluzie: «Ca urmare a revizuirii și completării făcute de noi, azi, fauna vertebratelor din România este alcătuită din 49 ordine care cuprind 142 de familii cu 356 genuri, 648 specii și 500 de subspecii...» Din această afirmație, incorect formulată, reiese, fără putință de îndoială, că domniei-sale i se datorește cunoașterea faunei de Ver-

tebrate din țara noastră, «ca urmare a revizuirii și completării făcute de noi», iar nu cercetătorilor care au studiat, ani în șir, diferitele grupe.

Tot în introducere aflăm (p. 7), că la clasificările recente ale unor somități în ornitologie, ca Wetmore (1960) și Vaurie (1959-1965), au trebuit să fie aduse modificări de Vasiliu (1968)... (!?)

Un adevăr pe care autorul principal îl recunoaște (p. 7) este acela că: «O problemă dificilă a constituit stabilirea originii geografice a speciilor».

De fapt, această problemă, pe care toți cercetătorii de specialitate s-au străduit să o lămurească, în lucrările lor, a continuat să rămînă dificilă de înțeles, pentru autorul nostru, deoarece, după cum se poate constata din plin, de-a lungul paginilor, el confundă originea geografică a speciilor, pe baza căreia li se atribuie acestora calitatea de a fi un anume element zoogeografic, cu răspîndirea lor geografică, ceea ce îl duce la crearea unor termeni noi, cronai, bombastici și uneori fără sens. Asupra acestui aspect vom reveni, mai tîrziu, cu numeroase exemple.

După capitolul de introducere, ne întîmpină, la p. 9, un titlu mare, care ne umple de uimire. Titlul acesta se referă la: «Cyclostomata, Chondrichthyes et Pisces». Or, se știe, că, așa cum se poate citi în orice tratat de zoologie, Pisces are rang de supraclassă și cuprinde ambele clase de pești: Chondrichthyes și Osteichthyes, nu numai pe cea din urmă și cu care, în nici un caz, nu este sinonimă. Sau, poate, este și aceasta o modificare sistematică aparținînd autorului? Dacă, cumva, a fost indus în eroare de titlul fascicolei din «Fauna R.S.R.» care, într-adevăr, este «Pisces-Osteichthyes», trebuie să arătăm că acolo este vorba de un subtitlu, deoarece lipseau Chondrichthyes care au format obiectul unui alt volum.

Trecînd apoi, pe rînd, la prezentarea claselor de Vertebrate, autorul începe cu un istoric al cercetărilor făcute în țara noastră sau asupra speciilor din țara noastră, după care înșiră, în ordine sistematică, speciile și rasele geografice (subspeciile) cu numirile lor științifice și cu cele populare, în limba română și în principalele limbi străine, indicații scurte bibliografice pentru sinonimii, apoi originea geografică și răspîndirea sumară în țara noastră. La sfîrșitul fiecărui grup, se dă bibliografia cunoscută de autor pînă în anul 1969 la unele grupe (păsări, de exemplu).

Planul lucrării a fost judicios elaborat, realizarea însă cuprinde o sumă de deficiențe, dintre care unele de-a dreptul supărătoare, izvorite, pe de o parte, din necunoaștere, pe de altă parte din cauza preocupării,